

(המשך עמוד 23)

לכן עליכם לחפש מוצא מדיני מהמצב. אם אינכם מקבלים את חוות דעתי השקולה, אין לי ברירה אלא להתפטר. אין ספק שהרמטכ"ל היה מגיב כך אוטומטית אילו הצטווה למשל, עליידי הממשלה להפעיל את צה"ל לשבירת שביתות. הרמטכ"ל יכול היה גם לתת תשובה פחות קיצונית, במישור הטכני. הוא יכול היה לאמר: אם החלטתם על מרינו של דיכוי ההתקוממות, עליכם ליצור לכך כל מתאים. צה"ל אינו כלי כוח. אסור ללכלך את מדי צה"ל בתפקיד, שיכלול בהכרח מעשידיכוי אכזריים. מכיוון שזוהו תפקיד בעל אופי פוליטי מובהק, שאין עליו קונסנוס לאומי, והעלול להחדיד לשורות צה"ל ויכוחים חמורים, יש ליצור כלי מחוץ לצה"ל.

התשובה היתה טמונה באחת ההצהרות של שומרון עצמו, לפני ההתקוממות. אז הציע להעביר את הטיפול בשטחים הכבושים לידי מישמר הגבול. עם התפרצות האינתיפאדה יכול היה הרמטכ"ל להציע להרחיב באופן מאסיבי את מישמר הגבול, על-ידי שכוון כוח האדם והתקציב של צה"ל, ובלבד שצה"ל לא יהיה קשור במאבק שיהיה בהכרח מזהם. אז היה הצבא נשאר מחוץ לזירה זו, ויכול היה להקדיש את כל כוחו ומיצו לתפקידו האמיתי: להגן על גבולות המדינה. כבודו היה נשמר בעיני העולם, מדיו לא היו נראים ככתבות שזיעזעו את מאות המיליונים מסביב לכדור הארץ, הוא היה נשאר מחוץ לוויכוח. אפשר היה לבצע בו את "הטלטלה" הגדולה ולהפנות אותו לעבר תורות הלחימה ואמצעי הלחימה של שנות ה-90. ואילו הפעולה בשיטח היישוב היה עוברת לידי זני הרמיה.

אולם תפיסתו של שומרון היתה שונה. היא היתה קרובה לזו של יצחק רבין.

אפשר להגדירה כך: האינתיפאדה היא חלק מן הסיכסוך המתמשך בין שני העמים. בסיכסוך זה, אין לממשלת ישראל אמצעי אחר לדיכוי התקוממות

המושג של מעשייה אלימות, עד שהוא כלל כל התארגנות פוליטית חברתית של האינתיפאדה, כגון ההנהגה החשאית, הכללית והמקומית, ומוסדות הממשל העצמי ככל התחומים. צה"ל הופעל כדי לשבור את כולם.

תוך כדי כך הפך צה"ל לשילטון הכיבוש הנלעדי גם למעשה. "המינהל האזרחי", שהופרד בשעתו מצה"ל, הוכפף לו מחדש. גם השב"כ הועמד למעשה תחת שילטון המפקדים הצבאיים המקוריים.

מזל האינתיפאדה עמד צה"ל לברו. הרמטכ"ל היה הממונה הבלעדי על ניהול מילחמה זו, כשהוא כסוף לשרהביטחון.

חבל דק מאוד

כמו בכל מילחמה, מצטיירת גם זו בצורה שונה לגמרי ברמות השונות.

יש המילחמה של המצביאים, הנרשמת בספרי ההיסטוריה, ויש המילחמה של החיילים השוטפים הרובצים בבזי, והיא מצטיירת בספרות.

כך גם המילחמה באינתיפאדה — או "האנטיפאדה", כפי שנקראה בפי העם.

בעיני הצמרת העליונה של צה"ל ושל משרד הביטחון, התמונה נראתה כסוף תשמ"ח כך:

זהו התקוממות רחבת-מימדים, היונקת ממוטרי וזעיה לאומית עמוקה ביותר. איראן שר לזכא אותה באמצעים צבאיים.

הצבא יכול להגביל את מעשייה אלימות ולשמור על "רגיעה" יחסית, כדי שההתקוממות לא תגיע למימדים שבהם תכפה על הממשלה הלאומית החלטות שאינה רוצה לקבלו.

צה"ל צריך לנקוט את כל האמצעים כדי למלא תפקיד זה, אולם במיסורת החוק הקיים במדינה. אין צה"ל מציע לשנות את החוק כדי לאפשר, למשל, לפתוח באש כלייהכחנה כשעה שאין צפויה סכנה על היורים.

הביצוע באוטובוס ליד דימונה: שומרון עם אהוד ברק (שוכב: איציק מרדכי)

מאשר צה"ל. תפקידו של צה"ל הוא למלא את התפקיד, על פי הוראות הממשלה הדמוקרטית החוקית.

לגבי מהות הפיתרון יש דעות שונות הציבור, וההכרעה תתקבל עליידי הציבור במישור הפוליטי. ויכוח זה אינו צריך להתנהל בצה"ל. צה"ל ממלא רק פקודות.

התפקיד של צה"ל כמצב כזה הוא למנוע מן היריב — הפלסטינים — כל הישגה, שיש בו כדי להכריח את ישראל לקבל החלטות בניגוד לרצונה.

המטרה היא, על כן, "רגיעה" — מילת-הקסם של תשמ"ח. צה"ל צריך להביא "הרגעת", יהודה וש"ר מרוץ וחבלי-עזה. עליו לשום קין למעשייה אלימות.

וזהי תפיסה של חייל. ההתקוממות נראית בה כסידרה של מעשייה אלימות, הפגנות, זריקת אבנים ובקבוקי-תבערה. הצלחת צה"ל נמדדת על פי צימצום מיספר המעשים האלימים האלה.

כאשר עברו החודשים, והמעשים לא נפסקו, קבע הרמטכ"ל כי תפקיד הסיטור של צה"ל דומה לתפקיד המיטרה. שום שוטף אינו מקווה לחסל לחלוטין את הפשע. הוא רק מקווה לשמור על רמה סבירה של פשיעה. הצלחת צה"ל נמדדה ברמה נמוכה ככלי האפשר של מעשייה אלימות.

ככל שבעברו החודשים והיעד הזה חמק מידי צה"ל, הורחב

במהלך הפעולה נגד ההתקוממות הופעלו רכבות רבות של חיילים, אנשי הצבא הסדיר והמילואים. כאשר מופעלים אנשים כה רבים, מכל השכבות ומכל הסוגים, אין למנוע חריגים.

צריכים להשוות את התנהגות צה"ל להתנהגותם של צבאות של מדינות-תרבות דמוקרטיות אחרות במצבים דומים, כגון הצבא הצרפתי באלג'יריה, הצבא האמריקאי בווייטנאם והצבא הבריטי במאלאיה, בקניה, וכיום בהולנד הצפונית.

השוואה זו מלמדת שהתנהגות צה"ל אינה רעה יותר, אם כי אולי גם לא טובה יותר, מן הצבאות האחרים.

בחריגים יש לספל במיסגרת החוק. זהו תפקידו של מצ"ח (מיסטר צבאית חוקרת), הפרקליט הצבאי הראשי, שהוא עצמאי, ובתריהמישפט הצבאיים, שגם הם בלתי-תלויים.

המצב יכול היה להיות הרבה יותר גרוע, אלמלא המאמץ הבלתי-נלאה של המפקדים לחנך את החיילים כשרה, להיפגש איתם ולדבר אל ליבם. תורות למאמץ זה נשארו החריגים בגרד חריגים.

עד מתי ימשך מצב זה? עד שהממשלה תצליח למצוא פיתרון מדיני. עד אז יצטרך הצבא להמשיך בפעולותיו.

בינתיים מהלך צה"ל על חבל דק מאוד. הוא חשוף מצד אחד לחצים של המתנחלים, ומצד שני ללחצי הציבור היוני.

מילחמה קולוניאלית

מזל תמונה זו של המצביאים עמדה התמונה שהציירה ב.ב.שטח, בעיני הפלסטינים, בעיני העולם וגם בעיני רבים מהחיילים שחזרו משורות במילואים.

היתה זו תמונה מבהילה של צבא קולוניאלי אלים וברוטאלי, המתפרע בהדרגה יותר ויותר, שבו "החריג" הסך זה מכבר לנורמה.

רשימת החריגים היתה ארוכה ומחרידה, ומדי שבוע נוספו אליה פריטים נוספים.

בתום תישעת חודשי האינתיפאדה התקרב מיספר ההרוגים הפלסטינים ל-300 — יותר מהרוג אחר ליום. הם נהרגו מיריות של חיילים ומתנחלים, משאיפת גז מדמיע, ממכות, ומסיכות רבות אחרות, כמו אחר שהתשמל כאשר הוכרח עליידי חיילים להוריד דגל פלסטיני מחוט של מתח נבוה.

הרוב העצום של ההרוגים האלה איבדו את חייהם כנסיבות שחרגו מן המותר על פי הפקודות. אלה אמרו שמתור לחיילים ולמתנחלים לירות רק כאשר צפויה סכנה מיידית לחייהם. רוב ההרוגים נהרגו כרחוק, אגב פיזור הפגנות, כששום סכנה ממשית לא היתה צפויה ליורים.

הקצינים הבכירים העלימו עין ונתנו יד לדיווח כוזב בעליל.

איש אינו יודע כמה פלסטינים נפצעו. המיספר עובר בוודאי על רבנה, ואולי מגיע לרבבות. רוב הפצועים לא הגיעו לבית-החולים, או הוצאו משם מייד, מכיוון שכמעט כל פצוע מאושפז נעצר אוטומטית. רבים נשארו בעלימום לכל חייהם.

קרוב ל-20 אלף פלסטינים נעצרו, חלקם בתהליך מישפטי, חלקם באוסן מינהלי. בכך עלה מיספר העצורים מאז ראשית הכיבוש על רבע מיליון.

רבים מן העצורים סיפרו כי הוכו, באופן שיגרתי, הושפלו ונחשפו להתעללויות מסוגים שונים. כמה מן הסיפורים היו מחרידים במיוחד.

התנאים במחנות-המעצר היו תת-אנושיים, גם לדעת הישר אלים. הביקורת שמתחו המוסדות הבינלאומיים על התנאים השוררים בהם היתה קטלנית. דובר על חשיפה למזג-אוויר קשה כמיוחד, שיגרה של מכות, מניעת סבון, מים, חומר-קריאה, מכשירי-רדיו וכל דבר אחר שיש בו כדי להקל על חייו של אסיר. עשרות גורשו מהארץ, עשרות בתים פוצצו. ההליך לפיצוץ בתים היה לעג לכל תפיסה של מדינת-חוק. במיקרה של כפר ביתא הוכח בעליל כי פוצצו בחיפון בתים ללא אבחנה, ורק לאחר מכן התברר שהיו אלה בתים של אנשים שעורר להציל את המטיילים מועם ההמון. הפיצוץ בא להפתיע ולהרתיע, בלי קשר למעשי הריירים.

מעבר לסטאטיסטיקה היבשה של פעולות צה"ל, נודעו שוב ושוב מעשים מחרידים במיוחד, שהסעירו את העולם.

תינוקות שעינה נעקרה עליידי כדור-יגומי היפנתה את תשומת-הלב לעובדה כי במיקרים רבים משתמש הצבא בתחמושת זו בניגוד להוראות, מטוח קצוצר, שבו היא יכולה לגרום לפציעות קשות ולמות. מיספר ההרוגים מגזא מדמיע, בעיקר זקנים, חולים ותינוקות, הוכיח כי במיקרים רבים לא השתמשו באמצעי זה לשם פיזור הפגנות תחת כיפת השמיים. אלא כאמצעי של ענישה כתוך חרדי הבתים, שבהם יכולה להיות תוצאה קטלנית.

על פי הוראות של רבין, הונתנה פומבית ולעיני העולם, ושהרמטכ"ל לא התנגד לה, הונהגה שיטה של שבירת עצמות במהלומות-אלות. היא נועדה לבוא במקום הריגת אנשים, כאמצעי כללי להרתעה ול"הרגעה". בידי חיילים רבים — ואולי רובם — הפכה זאת שיטה לפריקת התיסכול והזעם. לא רק הפלסטינים, אלא גם החיילים עצמם סיפרו על מיקרים ללא-ספור שבהם פרצו לבתים, הוציאו את הגברים, לקחו אותם לקיר או לפרדס סמוך ו-נכנסו בהם "במכות-דבצח באלות.

לא-מעטים מן המוכים הפכו לנכים לכל חייהם. צלם ישראלי, שהתמחה בצילום-מרחוק של ציפורים, הצליח להנציח בשכם את השיטה בקטע שהחריד את העולם כולו. נראתה בו קבוצה של חיילים, שהחזיקו בצעיר אחרי תקרית של יודי אבנים, כשמהלומות של אלות, מכוונות היטב, נועדו לשבור את עצמותיו. החיילים לא הבחינו בצלם.

אחד הפלאים של השנה היה טמון בעובדה שאף צלם אחד לא הצליח לצלם אף מיקרה אחד של הריגה, אף לא מיקרה אחד של הכאה ושבירת-עצמות, מלבד הקטע בשכם.

הדבר הוכיח בעליל כי המעשים לא היו ספונטאניים, וכי החיילים נמנעו מלעשותם כשנוכחו לדעת שיש צלמים בסביבה.

סיפורי הזועה

רי להימנע מן החשיפה, עבר צה"ל יותר ויותר לשיטה של סגירת השטחים לפני התיקשורת העולמית והמקומית.

היתה לכך משמעות חמורה, כי באשר מונע צבא מידע מוסמך מאזרחי המדינה שלו, הוא מתקרב בצורה מסוכנת לשיטת-התפקוד ששוליה הדמוקרטית.

הרמטכ"ל לא תפס זאת, מפני שהוא אדם שאין לו שום יחס לתיקשורת. כשם שהוא מתנגד לכל חשיפה אישית לתיקשורת, כך רחוק ממנו הרעיון כי בעידו המודרני אין הצבא יכול לתפקד במנותק מן התיקשורת. בכך הוא שונה מביצחק רבין, שלמד במשך הזמן את חשיבות התיקשורת, והמשתמש בה עקשיו לצרכיו.

הצד השני של המטבע היה אובדן האמינות של דובר-צה"ל.

בשנים הראשונות של צה"ל היתה האמינות של הודעות הדובר נכס לאומי שלא סילא בפו. הודעות צה"ל במילחמת ששת-הימים, וגם ביוסד-הכיפורים, זכו באמון מוחלט בקהילת-התיקשורת העולמית. אמינות זו נפגעה קשה בלבנון, ואבדה השנה כליל. שמעיות שנפוצו בגדה זכו באמונם של כתבים זרים